

סיפור מהפטרה

שירה בארזים

...קהילה לומדת...

פרשת שופטים – תפקידו של חודש אלול

בן אדם ואיך פחדת מבן אדם ולא זכרת האל שאם תשוב אליו ותבקש מלפניו הוא יצילך מידו".

אחד מהרעות החולות של הגלות הוא חוסר הביטחון בה', משום ששם אנו מרגישים נתונים לחסדיהם של אומות העולם, ולכן אומר הקב"ה לעם ישראל, בכדי להיגאל קודם כל יש לזכור שגם הגויים הם כמו חציר יבש בעיני הקב"ה, ותמיד עלינו לזכור שהקב"ה שברא שמיים וארץ הוא כל יכול, ולכן עלינו לירא רק מפניו ולא בפני בשר ודם.

ומוסיף ר' צדוק הכהן מלובלין (שם, י):

"וזה שאמר ותשכח ה' עושיך נוטה שמים ויוסד ארץ שה' יתברך הוא המנהיג תמיד אף בהווה ולמה תתייראו מבן אדם תולעה מפני חמת המציק אבל ואיה חמת המציק הלא הכל הוא מה' יתברך והכל לטובה".

וגם אם נבוא ונאמר, והרי הגויים מציקים לנו בגלות ולכן אנו מפחדים מהם, אומר הקב"ה - "אִי־הָיָה חֲמַת הַמִּצִּיק"? כלומר הגויים הם רק לי בידי לייסר אתכם ולכן עלינו לזכור שהכל מה' יתברך, ושהכל לטובה.

ג. התחדשות התורה בגלות

לאחר שעם ישראל למרות הצרות שבגולה מגלה את אלוקיו, מגיע השלב הנוסף והוא לימוד התורה שרק בדרך הזאת ניתן לבסס את הבטחון בקב"ה כפי שמבואר בהמשך ההפטרה (טז):

"וְאַתֶּם יִדְבְּרִי בְּפִי וְכַצֵּל יָדִי בְּסִיתִי לְנִטְעַ שְׁמַיִם וְלִיסֵד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי אֲתֶה".

מבאר המצודות דוד:

"ואשים דברי בפִיךָ – דברי התורה שמתי בפִיךָ לדבר בס. ובצל ידי כסיתך – מעולם הגנתי עליך מן האויב בזכות התורה".

שמירת הזהות היהודית וביסוס הביטחון בה' שרק הוא יכול להצילנו ולגאול אותנו מהגלות הוא רק על ידי התאגדות קהילות היהודיות בגלות סביב לימוד התורה, והדבר מוכח לעין במיוחד כיום שיהודים הגרים בגלות שאינם מאוגדים סביב קהילות הולכים ומתבוללים בין הגויים לדאבוננו.

ר' צדוק הכהן מלובלין (דברי סופרים, לח) מוסיף ומבאר שיש כאן מהלך אלוהי מדהים, שדווקא מתוך הגלות מופיעה התורה במלוא הדרה, ולכן היום יסוד התורה שבעל פה הוא התלמוד הבבלי שנלמד ונכתב בגולת בבל:

"וכן אמרו [סנהדרין כ"ד א] במחשבים הושיבנו [איכה ג' ו'] זה תלמודה של בבל, אבל זהו מסטורין של הקב"ה כמו שאמרו [תנחומא תשא ל"ד] מי שמשטורין שלי בידו הם ישראל, כי ישות חושך סתרו כתיב [תהלים י"ח ב] דשם הוא סתרו יתברך, ואף על פי שהוא חושך והסתר פנים החושך הוא על ידי צל ידו יתברך ולא על ידי דבר המחשיך באמת שעצמותו חושך. רק על ידי צל דמהימנותא המגין וסוכך עלינו דרך הסתר פנים דוקא כמו להגן בפני החמה הלוחשת צריך לעשות צל ולהחשיך קצת, כי ריבוי האור מזיק לחלושי הראות וכן ריבוי החום, וברוחניות גם כן כפי ריבוי האור שהיה בדורות הנביאים כן זה לעומת זה גבר אז יצא דעבודה זרה דכל הגדול מחבירו יצרו גדול [סוכה ג"ב א] וכן בכלל האומה...".

היציאה לגלות נובעת מהסתר פנים של הקב"ה, כשאדם רוצה להסתיר את פניו הוא שם את ידו על פניו, ואז נעשית פעולה כפולה, מצד אחד הוא מסתיר את פניו, ומהצד השני נוצר צל על פניו מפני קרני השמש המאירות והחמות, כך כביכול גם הקב"ה הסתיר את פניו בידו, וכך נוצר גם צל - "צלא דמהימנותא", הוא צל האמונה המגן עלינו, כך שמצד אחד אכן יש הסתר פנים, אך מהצד השני ישנה גם הגנה אלוקית, וכך נוצרה קרקע פוריה להתחדשות התורה שבעל פה, ואכן אנו רואים שכאשר היה אור גדול בתקופת הנביאים, כך גם גבר יצר העבודה זרה, בבחינת 'כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו'.

"אבל עוד ידו נטויה בהסתר פנים לזכות לאור גדול יותר על ידי שאשים דברי

נכנסנו לחודש אלול, חודש הרחמים והסליחות שבו אנו מתכוונים לקראת הימים הנוראים, החודש שבו אנו אמורים לערוך חשבון נפש פרטי על כל מה שעברנו בשנה האחרונה, על המשברים והנפילות לקראת עלייה חדשה בשנה הבאה בעז"ה.

השבת נקרא את ההפטרה הרביעית מהפטרות הנחמה - הפטרת "אנוכי אנוכי", מתוך ספר ישעיהו פרקים נא-נב, ההפטרה עוסקת בתפקידה של הגלות ובגאולה הנובעת ממנה, אמנם ההפטרה עוסקת בגלות ובגאולה הלאומיים, אך בהחלט ניתן להסיק ממנה מסקנות פרטיות לעבודה הרוחנית שלנו בחודש אלול, באופן שאנו יכולים לצאת מגלות לגאולה.

א. שני תהליכי תשובה מקבילים

ההפטרה מתחילה בפרק נא, פס' יב:

"אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם מִי אֶת וְתִירָאִי מֵאֲנֹשׁ יְמוֹת וּמִבֶּן אָדָם חָצִיר יָגֵת".

מדוע הקריאה של הקב"ה לעם ישראל לנחמה מופיעה בלשון כפולה - "אֲנֹכִי אֲנֹכִי"?

מבאר המדרש (פסיקתא דרב כהנא, יט, ה):

"אנוכי אנוכי הוא מנחמכם. ר' אבון בשם ריש לקיש למלך שכעס על מטרונא וטרדה והוציאה מבית פלטינ שלו. לאחר ימים ביקש להחזירה, אמרה יכפול כתובתי ואחר כך הוא מחזירני. כך אמר הקב"ה לישראל בניי בסיני אמרתי לכם פעם אחת אנוכי יי אלהיך (שמות כ, ב) ובירושלם לעתיד לבא אני אומר לכם שני פעמים אנוכי אנוכי הוא מנחמכם".

מתוך המדרש עולה שישנה בקשה הדדית לכפילות, מצד אחד מתוך המשל עולה, שהמלכה שגורשה מבית המלך וכעת המלך רוצה להחזירה דורשת כתובה כפולה לפני חזרתה, מצד שני הקב"ה אומר לישראל, בסיני אמרתי לכם פעם אחת אנוכי, וכעת אני אומר לכם פעמיים אנוכי בשעת הנחמה. מה הפנייה הכפולה באה ללמדנו? לפני שננסה לברר נדגיש שהכפילות בפניה לעם ישראל מופיעה עוד פעמיים במהלך ההפטרה: בפסוק יז: "הַתַּעֲזָרִי הַתַּעֲזָרִי קוּמִי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד ה' אֶת כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת קַבְעֶת כּוֹס הַתַּעֲזָלָה שָׁתִית מִצִּית".

וכן בפרק נב, א: "עוֹרִי עוֹרִי לִבְשִׁי עֲזָה צִיּוֹן לִבְשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֲרֶתָּהּ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֵא כָּךְ עוֹד עָרָל וְטָמֵא".

את סיבת הכפילות מבאר ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק, שופטים, י):

"אנוכי אנוכי הוא מנחמכם. בתיקונים [תיקון ל'] [ועוד אנוכי דא שכינתא תתאה, ורזא דמלה אנוכי אנוכי הוא מנחמכם, ואימא עילאה אנוכי לעילא. אנוכי אימא תתאה לתתא ועל תרזויהו אתמר ראו עתה כי אני אני הוא...".

רבי צדוק מביא את תיקוני הזוהר המבאר, שכפילות המילה אנוכי באה כנגד שתי הופעות של השכינה, שכינה המגיעה מלמעלה ללא התערבותם של עם ישראל, ושכינה המגיעה מתוך השתדלותם ומעשיהם של עם ישראל, וכך גם מגיעה הנחמה מתוך שני תהליכים מקבילים, תהליך הנובע מתוך תהליך תיקון של עם ישראל, ותהליך אלוהי עליון מעבר לעשייתכם, וזה כנראה גם הביאור לשאר הכפילויות שיש בהפטרה.

ב. דווקא בגולה מגלים את הקב"ה

אך בכדי שהתהליכים יתחילו לנוע, יש צורך בסיסי שעם ישראל יתנתק מהתלות והפחד מאומות העולם וישים את מבטחו בקב"ה כפי שמבואר מיד בתחילת הפטרה:

"(יב) אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם מִי אֶת וְתִירָאִי מֵאֲנֹשׁ יְמוֹת וּמִבֶּן אָדָם חָצִיר יָגֵת; (יג) וְתִשָּׁפֶח ה' עֲשֵׂה נֹטָה שְׁמַיִם וְיֹסֵד אֶרֶץ וְתַפְחֵד תַּמִּיד כָּל הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמִּצִּיק פֶּאֶשֶׁר בּוֹגֵן לְהַשְׁחִית וְאִי־הָיָה חֲמַת הַמִּצִּיק".

מבאר הרד"ק:

"ותשכח – אחר שהוא בורא העולם היה לך לחשוב כי יש כח בידו להצילך מיד

בפיך שכל חכמת חכמי תורה שבעל פה הוא דברי אלקים חיים יתברך שמו, וכמו שאמרו (בבא בתרא י"ב א) דאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמרה למשה מסיני (ויקרא רבה כ"ב א) ועל כן חכם עדיף מנביא (בבא בתרא שם) דאף שהוא בהעלם הוא משיג יותר וזוכה לנטוע שמנים וליסד ארץ כמו שמובא (זוהר ח"א ה' א) דעל ידי חידושי דאורייתא נבראו שמנים וארץ חדשים, וזהו רק בתורה שבעל פה שבה הם החידושים שמחדשין חכמי ישראל".

מתוך ההסתר פנים מחד וצל האמונה מאידך, החל עם ישראל בגלות להתכנס סביב התורה לפלפל בה ולחדש בה חידושים, עד שנתקן התלמוד הבבלי שיסודותיו מגיעים ממשה רבנו, ובזכות לימודו קיימים שמיים וארץ.

ד. הגיע זמן הגאולה

אם כך אנו למדים שישנו תפקיד לגולה, אם כך מדוע בהמשך ההפטרה הקב"ה מעורר אותנו לחזור לירושלים?

מבאר הנביא בהמשך ההפטרה:

"[יז] הַתְּעוֹרָרִי הַתְּעוֹרָרִי קוֹמִי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שְׁתִּית מִיַּד ה' אֶת כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת קַבְּעַת כּוֹס הַתְּרַעְלָה שְׁתִּית מִצִּית: [יח] אֵין מִנְהֵל לָהּ מִכָּל כּוֹס יִלְדָה וְאֵין מִחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל כּוֹס גְּדִלָה: ... (כב) כֹּה אָמַר אֲדֹנָיָהּ ה' וְאַלְהֵיהָ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לִקְחָתִי מִיָּדָהּ אֶת כּוֹס הַתְּרַעְלָה אֶת קַבְּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא תוֹסִיף לִשְׁתוֹתָה עוֹד."

מה הוא אותו כוס התרעלה ששתינו מיד ה' ושהקב"ה מבטיח שלא נשתה מאותה הכוס עוד?

מבאר הרד"ק:

"התרעלה - ...סם המות אמר די לך בגלות כבר שתית כוס התרעלה עד השמרים גם מצית אותה עד שלא נשאר בכוס אפילו טפה כלומר כל הרעות הכתובות הגיעו עליך ודי לך קומי מהגלות התעוררי והתעוררי".

כוס התרעלה היא כוס המלאה רעל, כך בגולה עברו עלינו כל הייסורים והרעות שיש בעולם, כדוגמת אדם ששותה את כל כוס הרעל ולא משאיר אפילו טיפה אחת, זה מה שעברנו בגלות, אם כך תפקידה של הגלות הסתיים ועם ישראל צריך לחזור חזרה לארץ ישראל ולירושלים.

וכן גם בהמשך ההפטרה ישנה קריאה להתעוררות נוספת (פרק נב):
 "[א] עוֹרִי עוֹרִי לִבִּישִׁי עֲזָה צִיּוֹן לִבִּישִׁי בְּגָדֵי תַפְאֲרָתָהּ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֵא כָּה עוֹד עָרָל וְטָמֵא: [ב] הַתְּנַעֲרִי מִעַפְרֵי קוֹמִי שָׁבִי יְרוּשָׁלַם הַתְּפַתְחִי מוֹצְרִי צִנְאָרָה שְׂבִיָּה בֵּת צִיּוֹן."

כלומר התפקיד של הגלות הסתיים הגיע הזמן שעם ישראל יחזור לארצו.

את המהלך הגלותי מבאר באופן נפלא רבי יהודה הלוי בספרו הכוזרי (ד, כא):

"אמר החבר: הדין עמך שתחרפנו בזה מפני שאנחנו סובלים גלות מבלי תולדה, אבל חשבת בחשובים ממנו, שהם היו יכולים לדחות הבז ועבדות מעל נפשותם במלה שיאמר מה מבלי טורח, וישבו בני חורין ותרומ ידם על מעבידיהם, ואינם עושים זה אלא כעבור שמירת תורתם, הלא די בקורבה הזאת להפגיע ולכפר עונות רבות...".

החבר מסביר למלך כוזר, שלמרות שעל פניו הגלות נראית משהו שאין בו שום תועלת לעם ישראל, במבט עמוק ניתן להבחין בשני מיני תועלת שיצאו לעם ישראל מהגלות, הראשון הוא כפרת עוונות לעם ישראל, שהרי עם ישראל יכל לקבל את אמונת הגויים, להטמע בהם ולא לסבול את כל ביזיונות הגלות, ובכן שעם ישראל נשאר נאמן לאמונתו ולתורתו למרות כל הייסורים והביזיונות, הרי וודאי שיש בזה כפרת עוונות.

"ואילו היה מה שאתה מבקש ממני לא היינו מתעכבים בגלות הזה, עם מה שיש לאלהים בנו סוד וחכמה, כהחכמה בגרגיר הזרע אשר יפול בארץ, והוא משתנה ומתחלף בנראה אל הארץ ואל המים ואל הזבל, ולא ישאר לו שום רושם מוחש כפי מה שידומה למבטי אליו, והנה היא אשר תשנה הארץ והמים אל טבעה ותעתיקם מדרגה אחר מדרגה עד שתדיק היסודות ותשיבם אל דמויות עצמה, ותדחה קליפותיה ועליה וזולת זה, עד אשר יזדכך הלב ויהיה ראוי לחלו בו הענין האלהי, וצורת הזרע הראשון, עושה העץ ההוא פרי כפרי אשר היה זרעו ממנו. וכן תורת משה כל אשר בא אחריה ישתנה אליה באמתת ענינו, ואם הוא בנראה דוחה אותה. ואלה האמונות הם הצעה והקדמה למשיח המחוברה, אשר הוא הפרי, וישבו כלם פרו כאשר ידו לו וישבו העץ אחד, ואז יפארו ויקירו השורש אשר היו מבזים אותו, וכאשר אמרנו בהנה ישכיל עבדי".

התועלת השניה היא, שמעבר לעניין הכפרה, ישנו תהליך נסתר שעם ישראל עבר בגלות, משל לזרע הניטע באדמה, בתחילה הוא נרקב

ואינו נראה יותר, אך אט אט הוא מתפתח ויוצא ממנו עץ המניב פירות, מי שמבין יודע שכל התוצר המדהים שאנחנו רואים לנגד עינינו היה טמון כבר באותו זרע שנמצא באדמה ונרקב בתחילה, כך גם עם ישראל, הם עברו את כל ייסורי הגלות ונראה כאילו הם אבדו מן העולם, אך דווקא בגולה הם עברו תהליך של התכנסות ולמידת התורה מתוך התחדשות ופלפול, ואז נבט השתיל והיה לעץ מניב פירות שיכול לחזור כבר למקורו לארץ ישראל מתוך עוצמה גדולה.

ולכן אומר הנביא בהמשך ההפטרה:

"[ג] כִּי כֹה אָמַר ה' הִנֵּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכַסֶּף הִנָּאֵלוּ: [ד] כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָיָהּ ה' מִצְרַיִם יָרַד עַמִּי בְּרַשְׁוֹנָה לְגוֹר שָׁם וְאַשׁוּר בְּאַפְסֵי עֲשָׂקוֹ."

נראה, שמה שאומר הקב"ה "הִנֵּם נִמְכַּרְתֶּם", אינו מתייחס לכפרת העוונות שיש בגלות, שהרי מפורש בסוף מלכים ב' שעם ישראל ירד לגלות בעקבות חטאינו, אלא הכוונה לשאר הסיבות שראינו קודם, הבטחון בה', לימוד התורה והצמיחה של עם ישראל מחדש לקראת החזרה לארץ ישראל, כפי שקרה עם ישראל שירדו למצריים, שהרי גלות מצרים לא הייתה משום העוונות, אלא רק בכדי שעם ישראל יצמח מתוך המשבר להיות לעם שמסוגל לקבל תורה ולהיכנס לארץ ישראל, כפי שמבאר לקראת סוף ההפטרה:

"[ה] וְעַתָּה מִי מַה לִּי פֹה נָאֵם ה' כִּי לָקַח עַמִּי הִנֵּם מִשְׁלִי וְהִילֵלוּ נָאֵם ה' וְתִמְיֵד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻץ: [ו] לָכֵן יָדַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן פִּיֹּם הָהוּא כִּי אֲנִי הוּא הַמְדַּבֵּר הַנִּינִי: [ז] מַה נָּאוּ עַל הַהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׁר מְשֻׁמֵּעַ שְׁלוֹם מְבַשֵּׁר טוֹב מְשֻׁמֵּעַ יְשׁוּעָה אָמַר לְצִיּוֹן מֶלֶךְ אֱלֹהֶיהָ."

לכן הגיע הזמן להוציא את השכינה מהגלות: "וְעַתָּה מַה לִּי פֹה נָאֵם ה' כִּי לָקַח עַמִּי הִנֵּם", ויש חילול ה' כשעם ישראל בגלות: "וְתִמְיֵד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻץ". ולכן יש תהליך שמתנהל בהדרגה: "מַה נָּאוּ עַל הַהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׁר", רגלי המבשר מגיעים בשלבים כמו שמפורט בפסוקים הבאים: קודם כל "מְשֻׁמֵּעַ שְׁלוֹם" שהעמים יפסיקו לפגוע בעם ישראל, ואחר כך "מְבַשֵּׁר טוֹב" שהעם גם יחזור לארצו ו"עֵין בְּעֵין יֵרָאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן". ואז "מְשֻׁמֵּעַ יְשׁוּעָה" בגאולה שלימה "כִּי נָחַם ה' עַמּוֹ גָּאֹל יְרוּשָׁלַם". ורק אז "אָמַר לְצִיּוֹן מֶלֶךְ אֱלֹהֶיהָ", על כל העולם: "וְיָרֵא כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ".

התהליך שעברנו בגולה והתהליך שעדיין עוברים כעת בארצנו לקראת הגאולה השלמה הוא בעצם תהליך של כל יהודי ויהודי בכל שנה לקראת הימים הנוראים, מתוך העוונות והמשברים של השנה הקודמת אנו מתכנסים בחודש אלול לחשבון נפש לצמיחה חדשה לקראת השנה הבאה, וכך נזכה לנחמה ולסליחה גם מתוך עבודת התשובה שלנו וגם מתוך חסדו של הקב"ה עלינו, בבחינת "הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ וְנִשְׁבְּרָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם".

יהי רצון שנזכה בקרוב ממש לגאולה הלאומית של עם ישראל ולגאולה הפרטית של כל אחד מאיתנו.

שבת שלום, יניב

הצטרפו לקבוצות התוכן של שדרות בארזים:
052-8064345 - בהודעה

סריקת QR קודים
מיידיים

נשים גברים

השיעור השבועי

מידי חמישי | 20:15

בביה"כ 'מסילת ישרים'

ובשידור חי בערוץ היוטיוב של המכון

YouTube

דרך חדשה

בימי אלול נהג רבי חיים מצאנז לספר משל לתלמידיו:
 אדם אחד היה הולך ותועה ביער זמן רב, ולא מצא את דרכו. פתאום ראה איש הולך ביער לקראתו. באה שמחה בלבו, כי עתה ידע מהי הדרך הנכונה.

כאשר נפגשו שניהם שאל: "אחי, אמור לי מהי הדרך הנכונה, כי הנני תועה כאן כבר כמה ימים."

- "אינני יכול לומר לך מאומה," ענה האיש, "כי גם אני תועה כאן ימים רבים. יכול אני רק לומר לך, כי בדרך שהלכתי אני - אל תלך, בדרך זו תועים. וכעת - נחפש דרך חדשה."

אחרי שסיים את סיפורו היה ר' חיים נוהג לומר:

"רבותי, יכול אני לומר לכם רק זאת - כי בדרך שהלכנו עד עתה לא נלך עוד, כי בדרך הזאת תועים. כעת נחפש דרך חדשה!"